

УДК 332.021:[330.341.4+330.837]

Пушак Я.Я., д.е.н., професор

Львівський національний інститут внутрішніх справ МВС України

Максимчук М.В., к.е.н.

Інститут регіональних досліджень НАН України

СТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ: АНАЛІЗ ТА НАПРЯМИ КОРИГУВАННЯ

Проведено економіко-статистичну оцінку структурних процесів економіки та промисловості Чернівецької області за період з 2006 по 2013 рік. Виявлено основні тенденції структурних змін та на цій основі проведено прогнозну оцінку тенденцій розвитку окремих видів економічної та промислової діяльності на період до 2016 року (за показником структури валової доданої вартості).

Надано практичні рекомендації щодо вибору пріоритетних видів економічної діяльності, структурної корекції, а також формування та реалізації заходів регіональної структурної політики в області, як невід'ємної складової державної регіональної політики.

Ключові слова: структурно-інституційна зміна, регіон, статистичний аналіз, стратегічний пріоритет, економічна безпека, структурна корекція, структурна трансформація, регіональна структурна політика, Чернівецька область, Україна

Пушак Я.Я., Максимчук М.В.

СТРУКТУРНО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ В ЭКОНОМИКЕ РЕГИОНА: АНАЛИЗ И НАПРАВЛЕНИЯ КОРРЕКТИРОВАНИЯ

Проведено економіко-статистическу оцінку структурних процесів економіки та промисловості Черновицької області за період з 2006 по 2013 рік. Виявлені основні тенденції структурних змін та на цій основі проведено прогнозну оцінку тенденцій розвитку окремих видів економічної діяльності на період до 2016 року (за показником структури валової доданої вартості).

Дані практичні рекомендації по вибору пріоритетних видів економічної діяльності, структурної корекції, а також формування та реалізації заходів регіональної структурної політики в області, як невід'ємної складової державної регіональної політики.

Ключевые слова: структурно-институциональное изменение, регион, статистический анализ, стратегический приоритет, экономическая безопасность, структурная коррекция, структурная трансформация, региональная структурная политика, Черновицкая область, Украина

Pushak Ya., Maksymchuk M.

STRUCTURAL-INSTITUTIONAL PROCESSES IN THE REGIONAL ECONOMY: ANALYSIS AND THE WAYS OF CORRECTIONS

Economic and statistical evaluation of structural processes economy Chernivtsi region for the period from 2006 to 2013 carried out. Major trends of structural changes identified and on this basis the predictive assessment of trends in the development of certain types of economic activity for the period up to 2016 conducted.

Based on the analysis of the integral coefficients of structural changes on the main indicators of economic development field intensity of structural change and the contribution of different types of economic activity identified with the identification of the causes and consequences of such changes, which will be further changes in the economic development of the Chernivtsi region.

Practical recommendations for the selection of priority economic activities, structural correction, as well as the formation and implementation of regional structural policy as an integral part of regional policy are given.

Kew words: structure-institutional change, region, statistic analysis, strategic priority, economic security, structural correction, structural transformation, regional structural politics, Chernivtsi region, Ukraine

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Потреба у структурних змінах в економіці регіонів України зумовлена вибором європейського вектору інтеграції, нагальною потребою у побудові конкурентоспроможної економіки держави та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми інституційних змін досліджувалися у роботах вітчизняних учених С. Архієреєва, Т. Гайдай, А. Гальчинського, В. Гейця, З. Герасимчук, А. Гриценка, П. Єщенка, М. Зверякова, Б. Кваснюка, І. Малого, О. Нестеренко, Б. Пасхавера, В. Тарасевича, А. Чухна, О. Яременка. Теоретико-методологічні аспекти структурних процесів в регіонах розглядали О. Амоша, М. Войнаренко, В. Геєць, В. Голіков, А. Грінюв, М. Лепа М., О. Поважний, Л. Федулова, Чумаченко М. та ін.

Разом з тим, з наукової і практичної точок зору залишається недостатньо дослідженою проблема структурно-інституційних змін економіки регіону з огляду виявлення структурних пріоритетів розвитку з метою структурної корекції економіки областей.

Цілі статті. Метою публікації є проведення економіко-статистичної оцінки структурних змін в економіці Чернівецької області та надання практичних рекомендацій щодо вибору пріоритетних видів економічної діяльності та обрання шляхів структурної корекції економіки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Приступаючи до аналізу структурно-інституційних змін в економіці регіону визначимо основні терміни, які використовуються у дослідженні.

Структурні зміни – це спонтанні процеси, які на противагу структурним трансформаціям відбуваються без відповідного стратегічного й управлінського супроводу державних органів влади.

Структурні трансформації – це наслідок структурної корекції, що проводиться відповідними органами на державному і регіональному рівнях.

Під структурною корекцією ми розуміємо систему заходів організаційно-управлінського характеру, спрямованих на досягнення такої структури економічної та промислової діяльності регіону, яка з одного боку відповідає сучасним структурним нормам та стандартам (в першу чергу економічно розвинутих західних країн), а з іншого є результатом еволюційного розвитку секторно-галузевої структури економіки регіонів України, яка формувалася протягом різних періодів її історії господарювання.

Під регіональною структурною політикою слід розуміти діяльність відповідних органів державної влади на регіональному та субрегіональному рівні, яка спрямована на досягнення збалансованої та ефективної структури економіки регіонів держави. Така політика передбачає вибір стратегічної мети, напрацювання відповідного концептуально-методологічного інструментарію та розробки системи заходів задля досягнення обраних стратегічних цілей та пріоритетів. Структурна корекція є прикладною складовою, наслідком реалізації регіональної структурної політики.

Оцінка структурних змін в економіці регіону. В структурі реалізованої продукції (рис. 1-4) найбільшу вагу займає сфера послуг - 46,8%; промисловість – 25,%; сільське господарство, мисливство, лісове господарство – 10,4%, будівництво – 6,1%; операції з

нерухомим майном – 4,2%, питома вага інших видів діяльності у структурі реалізованої продукції у 2013 р. складала нижче 1%.

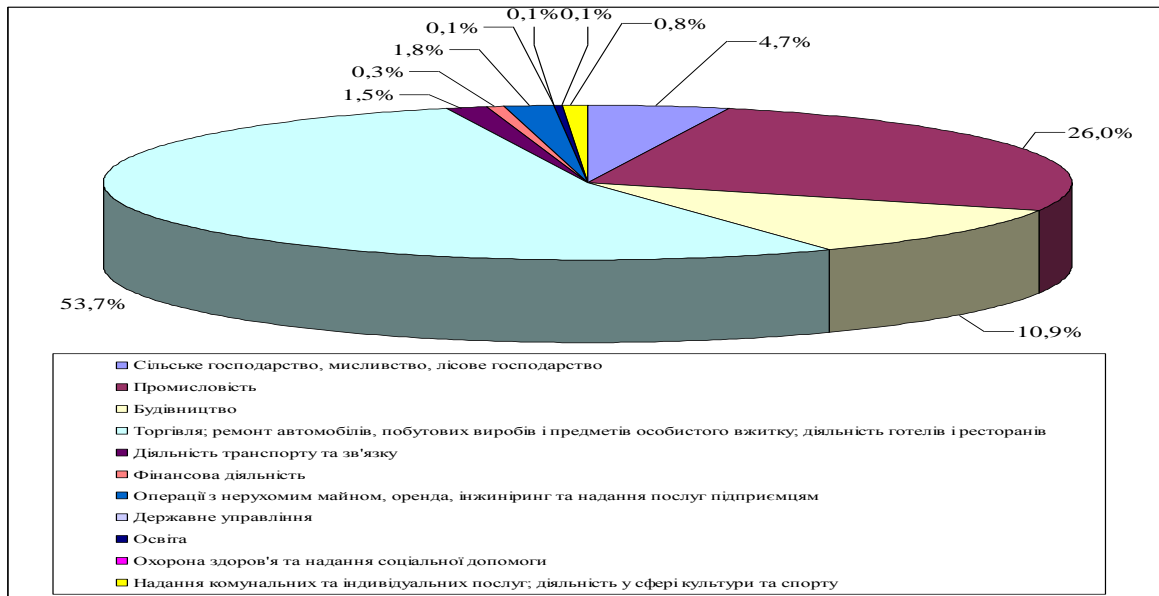

Рис. 1. Структура обсягів реалізації продукції за секторами економіки Чернівецької області за 2006 рік, %

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

Звертає на себе увагу переважання в структурі економічної діяльності так званого первинного і вторинного секторів економіки. Позитивним є те, що в області добре розвинута сфера послуг (рис. 3). Проте, досить малу частку займає фінансова діяльність, яка забезпечує економічні трансакції і може бути добрим інструментом у проведенні структурних перетворень. Її розвиток відповідав би загальносвітовим тенденціям структурних змін, а у перспективі забезпечував би стабільне економічне зростання економіки області.

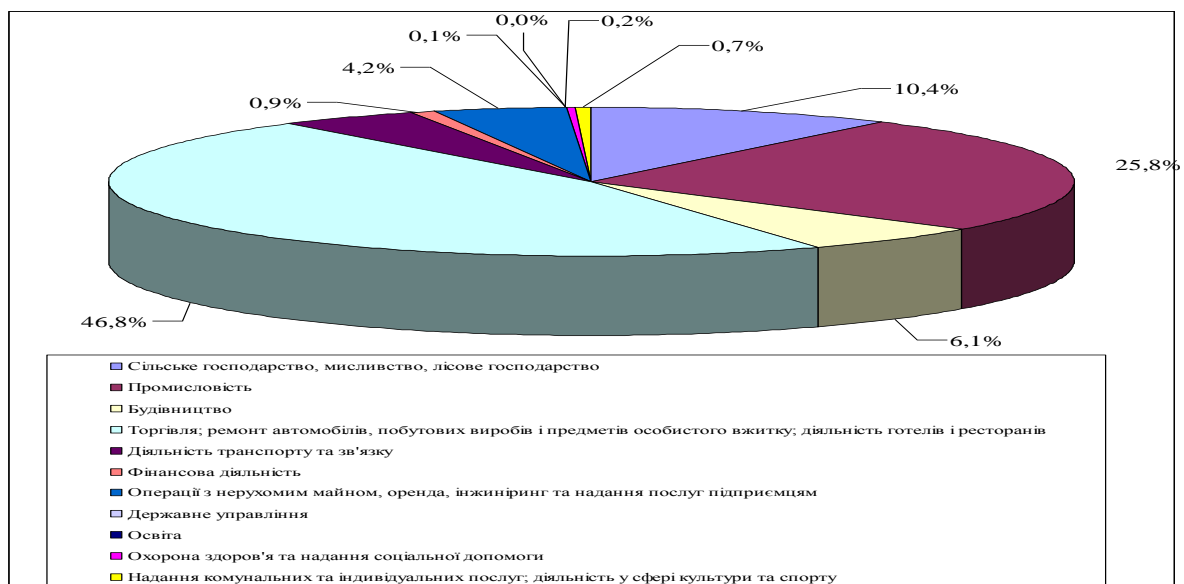

Рис. 2. Структура обсягів реалізації продукції за секторами економіки Чернівецької області за 2013 рік, %

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

На рис. 3 можна чітко прослідкувати, що динаміка структурних зрушень за секторами економіки з 2006 по 2013 рр. зазнала непропорційних змін. Так, якщо будівництво майже не зростало, то послуги зазнали майже подвійного зростання, так само як і промисловість регіону. Натомість базовий первинний сектор економіки, який складає, в основному, сільське господарство зріс майже у п'ять разів, що може свідчити про певні деструктивні зміни в структурі економічного розвитку регіону. Низьке ж зростання будівництва свідчить про послаблення інвестиційного компоненту господарського комплексу області, що може призвести до негативних тенденцій розвитку її економіки у майбутньому, протягом найближчих 3-5 років. Адже саме в цій галузі створюється точка зростання, яка стимулює інші галузі виробництва.

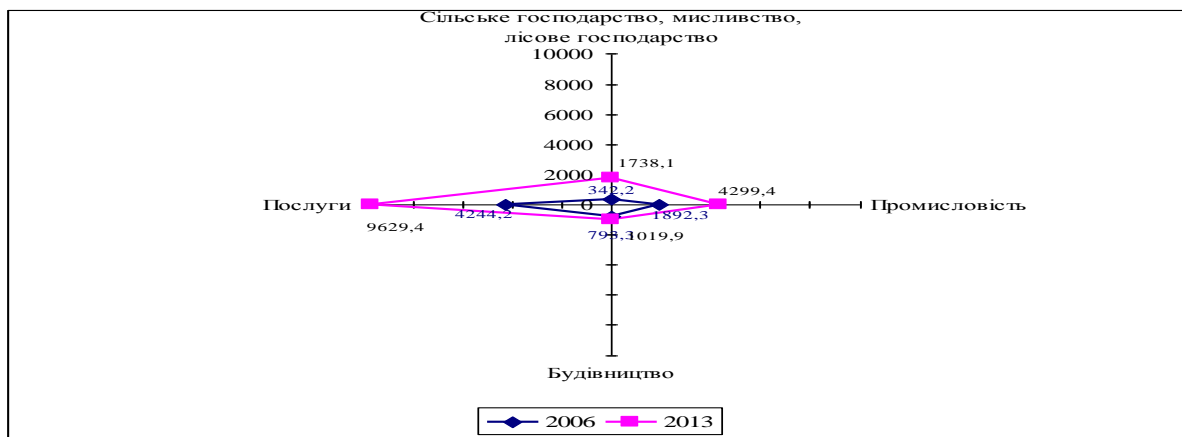

Рис. 3. Динаміка структурних змін за секторами економіки регіону

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

Якщо згрупувати види економічної діяльності Чернівецької області за класичною схемою первинного, вторинного та третинного секторів (рис. 4), то ми побачимо, що у 2013 р. відбулося досить значне зростання первинного сектора (сільське господарство та ін.).

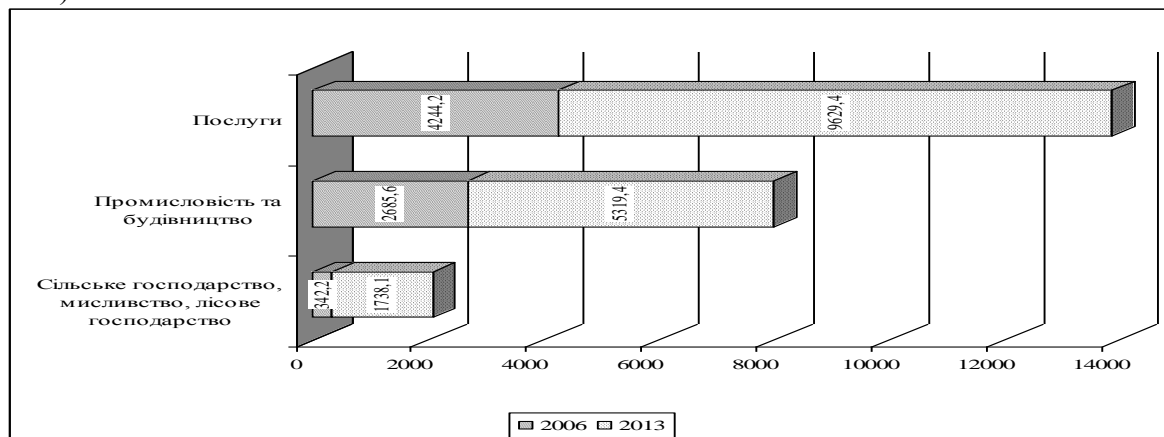

Рис. 4. Динаміка структурних змін за секторами економіки регіону

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

Інтенсивність структурних змін оцінювалася на основі обрахунку інтегрального коефіцієнта структурних зрушень за основними показниками економічної діяльності області (табл. 1). Найбільш інтенсивно структурні зміни відбувалися в сфері капітального інвестування. Тут найвищий інтегральний коефіцієнт склав 24,3% у 2012 р., у 2007 р. – 24,1% та у 2009 р. – 20,5%. В інші роки структурні зміни в сфері інвестування за основними галузями економічної діяльності відбувалися значно повільніше, причому різниця становила біля 5 разів, що може бути, з одного боку, свідченням специфіки самого процесу інвертування (нерівномірне надходження

фінансових ресурсів, зумовлене початком певних проектів), а з іншого – несприятливими тенденціями у формуванні інвестиційного середовища області. Такі тенденції свідчать про те, що інвестиційне середовище не забезпечує стабільне та пропорційне надходження інвестицій до кожного із секторів економіки, що в кінцевому результаті відбивається на інших показниках функціонування господарства, в першу чергу на обсязі реалізованої продукції та валовому випуску продукції та послуг (табл. 1). Така ситуація потребує розробки та впровадження цілісної системи заходів, в першу чергу інституційного характеру для виправлення та корегування ситуації, а саме:

- трансформація відносин власності на основі приватизації, формування великих корпоративних господарських структур;
- перетворення монопольної адміністративної системи державного управління до системи, що функціонує на правових та економічних засадах;
- перехід від планово-адміністративного регулювання зайнятості до ринкового, що базується на поєднанні принципів економічної ефективності та соціального захисту;
- перетворення системи регулювання трудових відносин на основі інституту контракту (договору) в рамках соціального партнерства;
- розвиток і інституційна підтримка малого підприємництва, як інструмента проведення реструктуризації.

За іншими показниками інтегральний коефіцієнт структурних зрушень розподілявся більш рівномірно, що може свідчити про позитивні тенденції розвитку економіки регіону. Натомість, виключення складають структурні зміни, що відбувалися по відношенню до попереднього року у 2012 р. за показником обсягу реалізованої продукції – 15,2% (основний внесок було зроблено такими видами економічної діяльності: зростання промисловості на 6,26 в.п., сільського господарства на 4,7 в.п., падіння торгівлі на 8,27 в.п., падіння діяльності транспорту та зв'язку на 3,14 в.п.); у 2009 р. за показником валового випуску продукції та послуг – 10,5% (в першу чергу за рахунок падіння будівельної діяльності на 4,12 в.п. та падіння промисловості на 2,46 в.п.); за показником проміжного споживання у 2008 р. та 2009 р. на 10,1% та 11,3% відповідно.

Таблиця 1

Інтегральні коефіцієнти структурних зрушень за основними показниками економіки області

Роки	Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень					
	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	Капітальні інвестиції	Кількість зайнятих працівників	Валова додана вартість	Валовий випуск продукції та послуг	Проміжне споживання
2007	6,2%	24,1%	3,7%	4,4%	4,6%	5,0%
2008	7,5%	3,9%	1,4%	5,9%	7,7%	10,1%
2009	3,7%	20,5%	2,0%	7,5%	10,5%	11,3%
2010	6,6%	5,0%	1,1%	3,1%	5,0%	7,7%
2011	2,8%	5,2%	1,5%	6,5%	6,8%	7,2%
2012	15,2%	24,3%	1,0%	3,1%	2,6%	2,1%
2013	8,5%	1,8%	2,0%	1,1%	1,1%	1,1%
2014	1,4%	4,9%	1,0%	0,9%	1,0%	1,0%
2015	1,2%	4,2%	1,0%	0,8%	0,8%	0,8%
2016	7,1%	3,7%	1,0%	0,7%	0,7%	0,7%

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

На основі обрахованих індексів структурних зрушень визначено тенденції, що формуватимуться протягом 2014-2016 рр. за основними показниками розвитку економіки Чернівецької області. Як видно з таблиці найбільш значущі зміни очікуються в сфері інвестиційної діяльності від 3,7% до 4,9%, а також, відповідно й в обсягах реалізованої продукції від 1,2% до 7,1%. За іншими показниками очікувана кількісна оцінка змін на досліджуваній період незначна і становить від 0,7% до 1,0%. За такою прогнозою оцінкою у 2016 р. може спостерігатися падіння у промисловій та будівельній діяльності на 3,09 та 2,76 в.п. відповідно, проте торгівельна галузь а також діяльність транспорту і зв'язку зростуть на 2,52 та 2,35 в.п. відповідно. Такий очікуваний стан структурних процесів не може бути однозначно оцінений як позитивний. Адже промисловість та будівництво, як структуроутворюючі базові галузі економічної діяльності, за очікуваною оцінкою зменшуватимуть випуск продукції, що потребуватиме системи заходів регіональної структурної політики стимулюючого характеру.

Оцінка відтворювальної структури економіки регіону. Оцінка відтворювальної структури економіки Чернівецької області наведена на рис.5. ВДВ за різними видами діяльності змінювалася неоднаково. Загалом у 2013 р. вона становила 13633,5 млн.грн, що у 2,8 рази більше в порівнянні з 2006 р. Найбільшу ВДВ створюють такі види діяльності, як: сільське господарство (19,8%), послуги (17,6%), освіта (10,9%), промисловість (9,9%), діяльність транспорту та зв'язку (8,8%).

Прогноз структури ВДВ за видами економічної діяльності довів, що спостерігається тенденція до скорочення частки промисловості та будівництва, проте спостерігатиметься незначне зростання сільського господарства та освіти. Інші види економічної діяльності суттєво не змінюватимуться, що може свідчити про певні елементи стабільності розвитку економічної системи області, зокрема її третинного сектора. Така стабільність не може бути оцінена однозначно позитивно, оскільки цей сектор, як свідчить практика світового економічного розвитку розвивається найбільш динамічно.

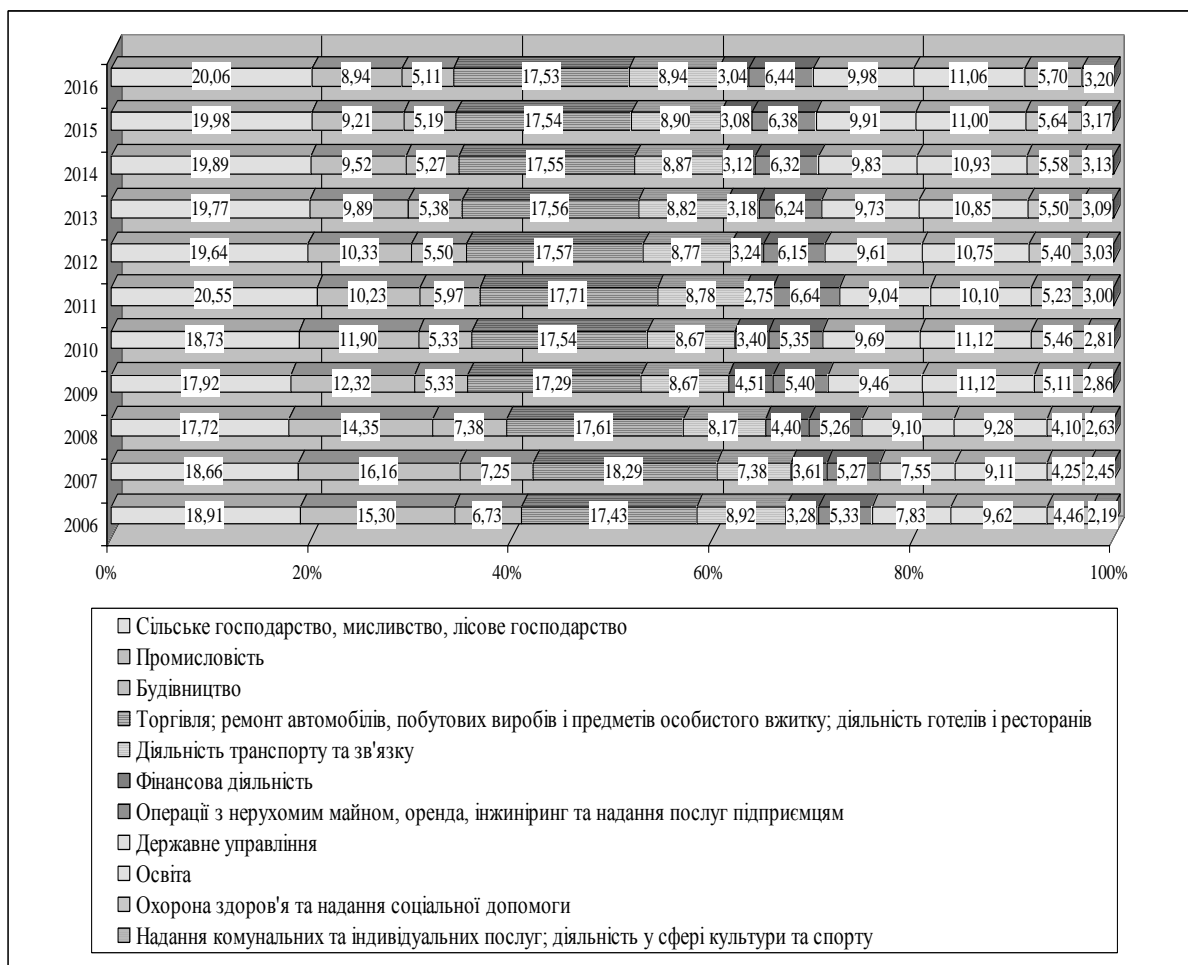

Рис. 5. Зміна та прогноз структури ВДВ (за видами економічної діяльності), %
Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

Прогнозні тенденції розвитку базових видів економічної діяльності економіки Чернівецької області, визначені на основі використання трендового моделювання представлені на рис. 6. Як видно з рисунку, всі види економічної діяльності з 2014 р. зазнаватимуть незначного зростання структури обсягів реалізованої продукції. Найбільш інтенсивно зростатимуть послуги, що є позитивною тенденцією, також відбуватиметься зростання в сфері промислової діяльності, проте у сільському господарстві ріст буде більш повільним, що може бути визнано позитивним моментом в контексті структурних змін. Найменше зростатиме будівництво, яке можна на сьогодні визнати проблемною галуззю для Чернівецької області, яка, очевидно, зазнала значних втрат протягом фінансової кризи 2008-2009 рр. і відновлюється доволі повільно. Для пришвидшення структурних змін у будівництві необхідно проводити відповідну регіональну структурну політику, зорієнтовану на розвиток інвестиційної складової економіки області.

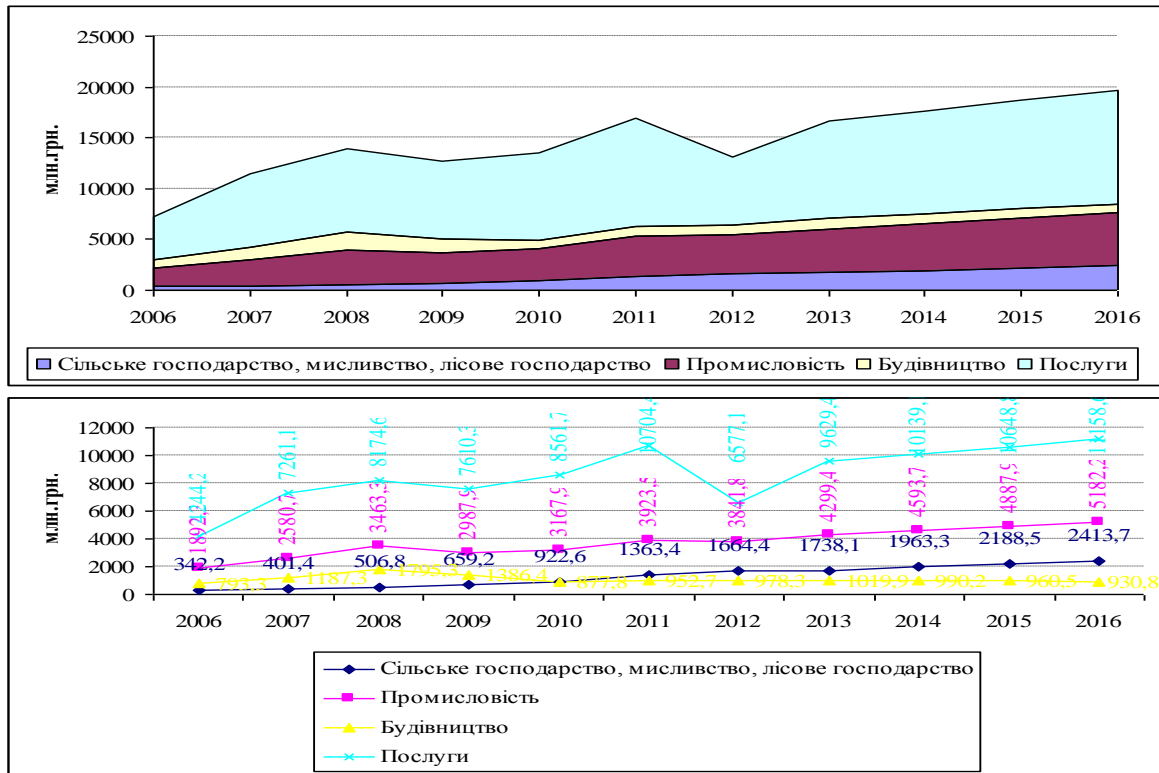

Рис. 6. Зміна та прогноз структури обсягів реалізованої продукції (за секторами економіки), млн. грн.

Джерело: розраховано за даними ГУС у Чернівецькій області

Висновки. Підсумовуючи викладений вище матеріал можна зробити висновок про те, що економіка та промисловість Чернівецької області за період з 2006 по 2013 рр. зазнала суттєвих структурних змін. Ці зміни заклали потенціал економічного розвитку на найближчі 5 років, і на подальший період. За прогностичною оцінкою цього потенціалу пришвидшеними темпами розвиватиметься сфера послуг регіону. В світлі цього постають проблеми корегування структурних процесів, зменшення негативних наслідків таких змін та спонтанності їх протікання.

Для запобігання окреслених проблем і проведення структурної корекції економіки Чернівецької області слід надати такі рекомендації:

- посилено розвивати галузі сфери послуг, які займають домінуючу частку в структурі виготовленого продукту та реалізації товарів та послуг області, а також не потребують значних інвестиційних витрат. Крім того, ці галузі належать до т.зв. «третинного сектору економіки», який розвивається пришвидшеними темпами в країнах, структура економіки яких може слугувати для України та її регіонів певним структурним орієнтиром;

- сприяти розвитку промислової та будівельної діяльності, як галузям, які є базовими для формування реального сектору економіки. Це передбачає прийняття відповідних програмно-цільових документів, формування відповідного інвестиційного середовища в регіоні. Проте, з огляду на специфіку структурного розвитку економіки та промисловості області, ці галузі виступають «пріоритетом другого порядку», оскільки прогностична оцінка їх розвитку дає відчутне падіння виробництва. Очевидно, що за таких умов необхідно сприяти перерозподілу ресурсів в бік сектору сфери послуг.

Список використаних джерел:

1. Інформація про стан економічного і соціального розвитку Чернівецької області за січень-грудень 2013 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cv.ukrstat.gov.ua.
2. Статистичний щорічник чернівецької області за 2012 рік. – Чернівці: ГУС у Чернівецькій області, 2013. – 618 с.

3. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / О.І. Амоша, М.Г. Білопольський, С.І. Юрій та ін. - ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. - Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. - 848 с.
4. Дикань В.В. Структурна трансформація промисловості України в бік розвитку висотехнологічного виробництва / В. В. Дикань // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ". Сер. Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. - 2013. - №50. - С.33-41.
5. Ісаченко Д.А. Деякі теоретичні аспекти зміни відтворювальної структури господарства регіону / Д. А. Ісаченко // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. - 2009, №6, Т.1. - С.244-251.